

II

BIOGRAMY I PRZYCZYNKI BIOGRAFICZNE

Abraham Frencl (1656–1740)

Abraham Frencl był wybitnym serbołużyckim filologiem, etnografem i historykiem żyjącym na przełomie XVII i XVIII wieku. Urodził się 19 listopada 1656 r. w Kosel koło Niesky w Górnych Łużycach jako drugie dziecko swoich rodziców, Michała (1628–1706) i Anny Marii z domu Donatec (1638–1715). Jego ojciec był pastorem ewangelickim; przekładał księgi religijne z języka niemieckiego na język serbski.

Jako chłopiec Abraham uczęszczał początkowo do miejscowej szkoły wiejskiej, aby następnie w wieku dziesięciu lat rozpocząć naukę w gimnazjum ewangelickim w Budziszynie. Placówka wówczas przeżywała okres prawdziwego rozkwitu. Stało się tak dzięki szczególnemu zaangażowaniu jej ówczesnego rektora, dawniejszego magistra na uniwersytecie w Jenie Johanna Theilla. Dzięki wysiłkom rektora zgromadzono tu kadrę pedagogów, której przedstawiciele znacząco zapisali się na kartach kulturalnego rozwoju Górnych Łużyc. Gimnazjum szybko awansowało do czołówki tego typu szkół w całej Saksonii. Abraham Frencl ukończył budziszynskie gimnazjum z wyróżnieniem w 1679 r., a następnie podjął studia teologiczne na uniwersytecie w Wittenberdze. Półtora roku później napisał pracę magisterską, lecz kontynuował studia jeszcze do 1682 roku. Dzięki pilności uzyskał dobrą znajomość zagadnień teologicznych, ale również zapoznał się z filozofią chrześcijańską i świecką. Poza tym w czasie wolnym zgłębiał tajniki filologii greckiej, hebrajskiej i łacińskiej. Zapoznał się również z pracami z zakresu analizy językowej i opanował warsztat metodyczny niezbędny do prowadzenia badań nad językiem.

Po powrocie na Łużyce przez pewien czas (w latach 1682–1685) pełnił obowiązki pastora w posiadłościach księcia Christoph'a von Nostitz oraz braci Hansa Georga i Hansa Heinricha von Kiesewetter. Ostatecznie osiedlił się na stałe w maju 1686 r. w Schönau i pozostał tu do dnia swojej śmierci. Praca duszpasterska nie była łatwa, w Górnych Łużycach ściierały się bowiem wpływy protestanckie z katolickimi, co nabrało szczególnego znaczenia w momencie przejścia na katolicyzm (z powodów politycznych) władcy Saksonii Augusta II Mocnego. Młody pastor podjął aktywne działania, które zaowocowały między innymi wybudowaniem nowego kościoła oraz szkoły. Założył również kościelną bibliotekę, w której poza książkami związanymi ściśle ze sprawowaniem kultu znalazły się prace św. Hieronima, św. Augustyna, Tertuliana, Erazma z Rotterdamu i Marcina Lutera.

Pierwszy okres XVIII w. przyniósł Łużycom trudne lata wojny północnej. W czasie jej trwania stacjonować będą w Schönau oddziały polskie,

szwedzkie, a nawet rosyjskie. Sytuacja ta obudzi w pastora młodzieńcze zainteresowania językowe i przyczyni się do podjęcia przez niego intensywnych badań, zwłaszcza języków słowiańskich.

Abraham Frencl był dwukrotnie żonaty. Jego pierwszą żoną była córka rektora budziszyńskiego gimnazjum Anna Susanna Theill, którą poślubił we wrześniu 1685 r. Owocem tego związku będzie dwanaścioro dzieci – siedmiu synów i pięć dziewczynek. Dwa lata po śmierci Anny żoną duchownego została Maria Elisabeth Wiederaufec, która urodzi mu siedmioro dzieci – pięciu synów i dwie córki.

Zmarł 15 kwietnia 1740 roku w Schönau. Pozostawił po sobie bogaty dorobek naukowy, przede wszystkim z zakresu dziejów Łużyc i Serbołużyczan oraz ich kulturowego dziedzictwa. Głównym przedmiotem jego prac był język serbski. Wśród wielu dzieł dotyczących tego zagadnienia na szczególną uwagę zasługuje sześciotomowa praca *De originibus linguae sorabicae* (Bautzen – Zittau 1693–1696), w której zanalizował i porównał język serbski z innymi językami słowiańskimi. Niezwykła jest wartość tej pracy, bo odnajdujemy w niej autentyczny, dobrze opracowany materiał językowy z przełomu XVII i XVIII stulecia. Obok tego także i *Lexikon harmonico-etymologicum Slavicum* dostarcza wielu niezwykle bogatych i cennych informacji na temat kształtu i rozwoju języka serbskiego. Praktycznym przełożeniem tych zainteresowań były również prowadzone przez autora wraz z ojcem prace tłumaczeniowe nad Nowym Testamentem.

Poza tym Abraham Frencl objął swoimi badaniami i inne dziedziny. W dziełach *Historia populi et ritum Lusatiae Superioris* oraz *Historia naturalis Lusatiae Superioris* zajął się historią regionu Górnych Łużyc, zaprezentował obyczaje ludności miejscowej, opisał jej życie codzienne. Badając etnografię spisywał lokalne podania, baśnie, wierzenia. Dzięki tej mozolnej pracy pozostawił ciekawy i urozmaicony obraz życia Serbów łużyckich u schyłku epoki nowożytnej.

Abrahama Frencla uważa się za jednego z tych humanistów, których publikacje i działalność kształtowały wśród tutejszej ludności świadomość przynależności narodowej, dzięki czemu Serbowie łużyccy przetrwali jako odrębny naród wraz ze swoją kulturą do czasów nam współczesnych.

Paweł Juckiewicz

Woldemar Lippert (1861–1937)

Woldemar Lippert urodził się w Dreźnie 17 października 1861 roku jako jedyny syn Augusta Hermana Lipperta i Chrystiany z domu Böhmert. Ojciec jego posiadał wytwórnię krochmalu. Woldemar uczęszczał do tamtejszych szkół (*Bürgerschule*, a w latach 1873–1881 *Kreutzschule*). W latach 1881–1882 służył jako ochotnik w saskim 2 regimencie grenadierów nr 101. Studiował w Lipsku historię, nauki pomocnicze historii, język niemiecki, języki starożytne oraz geografię od lata 1882 do zimy 1886 roku. W grudniu 1885 r. za pracę pod tytułem *Geschichte westfränkischen Reiches unter König Rudolf* otrzymał tytuł doktoranta (*Doktorwürde*). Na przełomie lat 1886 i 1887 przebywał w Wiedniu, gdzie wzbogacał swoją wiedzę historyczną pod okiem prof. Wilhelma Arndta, prof. Karla von Noordena oraz prof. Teodora von Sickla.

1 kwietnia 1891 r. rozpoczął pracę nauczycielską jako *Gymnasialoberlehrer*. Objął również posadę w archiwum (*Hauptstaatsarchiv*) w Dreźnie, gdzie pracował 37 lat, od 1 lipca 1919 roku do roku 1928 jako dyrektor.

W 1904 r. został członkiem saskiej komisji do spraw historii w Lipsku. W 1919 r. powierzono mu przewodnictwo nad znaczącym saskim materiałem źródłowym *Codex diplomaticus Saksoniae*. Wykorzystując swoją wszechstronną wiedzę historyczną i źródłową, pisywał wiele artykułów do czasopism. Na jego prace natrafić można w „Niederlausitz Mitteilungen”, „Neuen Lausitzischen Magazin”, w czasopiśmie „Vereins für Thüringische Geschichte und Alterthumskunde” i innych.

Napisał także liczne książki. Najbardziej znane to: *Wettiner und Wittelsbacher, sowie die Niederlausitz in 14. Jahrhundert* (Dresden 1894), *Lehrbuch Friedrich des Strengen, Margrafen von Meissen und Landgrafen von Thüringen, 1349–1350* (Leipzig 1903), *Die deutschen Lehrbücher* (Leipzig 1903), *Kaiserin Maria Theresia und Kurfürstin Maria Antonina von Sachsen, Briefwechsel 1747–1772* (Leipzig 1908) oraz *Richard Wagners Verbannung und Rückkehr 1849–1862* (Dresden 1927).

W swoich licznych artykułach poruszał często tematykę Łużyc, które darzył szczególną sympatią. Tematykę dotyczącą herbu Dolnych Łużyc podjął w artykułach: *Landeswappen der Niederlausitz* i *Das älteste Stadtsiegel von Luckau*. Opracował także materiał źródłowy. Na szczególną uwagę zasługuje tu księga dokumentów miasta Lübben *Die Lübbener Stadtbücher 1382–1526* oraz *Die Lübbener Stadtrechnungen des 15. und 16. Jahrhunderts*. Zebrał również w 1924 roku dokumenty dotyczące klasztoru w Nowej Cali, *Ergänzungsheft zum Urkundenbuch des Klosters Neuzelle* oraz wiele innych.

Na zakończenie należy powiedzieć, że Łużyce w sercu Lipperta zajmowały szczególne miejsce: „Am meisten liegt mir eine Geschichte der Niederlausitz selbst am Herzen”. Uważał, że kraina ta związana jest z historią Niemiec, ale jako sasko-niemiecki historyk, piszący pod impulsem romantycznych prądów, przyczynił się znacznie do opracowania jej historii.

Sylwia Kociol

Rudolf Lehmann (1891–1984)

Trudno sobie wyobrazić studia nad historią Dolnych Łużyc bez możliwości korzystania z bogatego dorobku naukowego Rudolfa Lehmana. Dzięki jego dokonaniom Dolne Łużyce z regionu nieco opóźnionego pod względem badań nad własną historią stały się jednym z lepiej rozpoznanych we wschodniej części Niemiec. Wydaje się sprawą godną zainteresowania prześledzenie jego drogi naukowej.

Przodkowie Lehmana byli chłopami żyjącymi w dobrach fundacji klasztornej Doberlug (pierwotna nazwa Dobrilugk) na Dolnych Łużycach, a on sam urodził się w Stassfurt na południe od Magdeburga w rodzinie nauczyciela, która w niedługim czasie osiadła w Senftenberg, rodzinnej miejscowości jego matki. W Senftenberg mieszkał Lehmann prawie całe życie, do 1964 roku, kiedy to już jako emeryt wyemigrował do Marburga w zachodnich Niemczech z powodu ciągłych kłopotów z cenzurą wschodnich Niemiec i ograniczeniami w pracy naukowej oraz publikowaniu jej wyników.

Lehmann uczęszczał do gimnazjum w Cottbus; był uczniem historyka prof. Karla Lierscha, stosującego metodę nauczania historii poprzez harmonijne łączenie historii powszechnej z historią regionu (m.in. organizował liczne wycieczki piesze i rowerowe historycznymi szlakami). Pod koniec nauki w gimnazjum Lehmann rozpoczął pierwsze badania historyczne w miejskim archiwum i zdecydował się studiować historię oraz germanistykę na uniwersytecie w Lipsku, przejściowo w Heidelbergu, Monachium i Berlinie. Jako student wygłosił w Senftenbergu w 1914 roku referat na temat klasztoru w Doberlug, został także członkiem Niederlausitzer Gesellschaft für Anthropologie und Altertumskunde. Przewodniczącym tego towarzystwa w owym czasie był profesor gimnazjum w Gubinie Hugo Jentsch. Rudolf Lehmann studia ukończył w Heidelbergu u prof. Hampe dysertacją doktorską na temat przeszłości klasztoru cystersów w Doberlug. Dysertacja została

wydrukowana dzięki pomocy Niederlausitzer Gesellschaft, którego nowym przewodniczącym był Karl Gander z Gubina¹.

Lehmann z powodów zdrowotnych był zwolniony na stałe z wojska i nie uczestniczył w kolejnych wojnach światowych, mógł więc zająć się pracą naukową. Zamierzał podjąć pracę w archiwum, lecz z powodu braku etatów pracował tylko jako wolontariusz w Tajnym Pruskim Archiwum oraz Archiwum w Weimarze. W żadnym z nich etatu jednak nie uzyskał, wobec czego rozpoczął pracę jako nauczyciel pomocniczy i pracownik oświatowy w różnych szkołach w wielu miejscowościach. W latach 1921–1922 pracował w gubińskim gimnazjum i na zlecenie magistratu uporządkował tamtejsze archiwum. Efekt tej pracy ukazał się w postaci książki w 1927 roku². W międzyczasie pracował także w liceum w Prenzlau i dopiero w wieku 34 lat, w 1926 roku, uzyskał stały etat w gimnazjum realnym w Senftenbergu. Przez cały okres braku stałej pracy nie zaniedbywał badań naukowych, wygłaszał wykłady w ramach działalności Niederlausitzer Gesellschaft, publikował artykuły w „Niederlausitzer Mitteilungen” oraz w popularnych w tamtych czasach dodatkach specjalnych do dzienników. Wszedł także w skład prezydium wspomnianego towarzystwa, a nawet został członkiem komisji historycznej prowincji Brandenburg i Berlina. W 1930 roku Rudolf Lehmann objął po Karlu Ganderze, który zrezygnował w wieku 75 lat, przewodniczenie „Niederlausitzer Gesellschaft” oraz w 1932 roku wydawanie periodyku towarzystwa „Niederlausitzer Mitteilungen”, dbając o jego stały wysoki poziom naukowy.

Większą część wakacji spędzał na studiach archiwalnych, głównie w archiwum w Lübben; wyniki badań publikował w postaci różnych artykułów w licznych czasopismach, a szerzej efekty niektórych z nich przedstawił w cennej monografii na temat historii Łużyczan³.

Od czasów pracy w Gubinie Rudolf Lehmann opracowuje przez całe życie archiwalną bazę źródłową w formie rejestrów dokumentów⁴, aby ułatwić historykom dostęp do źródeł, a także zbiera materiały do bibliografii. Opracował bibliografię historii Łużyc, której pierwsza część ukazała się w 1928 roku, a druga część wraz z dodatkami w 1954 roku⁵. Trzy lata później uka-

¹*Die ältere Geschichte des Cisterzienserklosters Dobrilugk in der Lausitz*. Mit 2 Karten, „Niederlausitzer Mitteilungen” t. 13, s. 181–326

²*Die Urkunden des Gubener Stadtarchivs in Regestenform*, Guben 1927

³*Geschichte des Wendentums in der Niederlausitz bis 1815 im Rahmen der Landesgeschichte*, Langensalza 1930.

⁴Być może wpływ na tę pracę miał także kontakt z drezdeńskim archiwistą Wolde-marem Lippertem, najlepszym w owym czasie znawcą historii Łużyc.

⁵*Bibliographie zur Geschichte der Niederlausitz*, [w:] *Brandenburgische Bibliographien* 3, Berlin 1928; *Bibliographie zur Geschichte der Niederlausitz*, t. 2, Münster 1954 („Mit-

zały się w Berlinie źródła do dziejów chłopów w okresie absolutyzmu⁶.

Po drugiej wojnie światowej R. Lehmann otrzymał stałą pracę jako kierownik archiwum w Lübben. Miał wtedy 58 lat i pracował na tym stanowisku do chwili przejścia na emeryturę w 1958 roku. Po wojnie kontynuacja działalności Niederlausitzer Gesellschaft nie była możliwa, więc w 1954 roku utworzył Lehmann grupę roboczą do spraw historii regionu przy Archiwum Krajowym w Lübben⁷, skupiając grono znanych uczonych z Łużyc, między innymi Ericha Müllera z Guben, Maxa Walthera z Cottbus, Alwina Arndta z Reichswalde oraz wielu młodszych badaczy, takich jak Fritz Bönisch i Heinz-Dieter Krausch. Zajmowali się oni poza historią także archeologią, etnografią, geografą historyczną, językoznawstwem oraz rolnictwem. Niestety własnego periodyku, w którym mogliby publikować, z wielu powodów nie udało się powołać. Coraz częściej narażali się na zarzuty, że są historykami burżuazyjnymi, gdyż nie zajmują się wyłącznie historią walk klasowych.

Jeszcze przed wojną R. Lehmann napisał pierwsze całościowe opracowanie historii margrabstwa Dolnych Łużyc do momentu przejścia do Prus, a po wojnie poprawione i uzupełnione łącznie z czasami pruskimi dzieło stało się podstawową lekturą⁸. Po wyjeździe w 1964 roku do Marburga Lehmann zaczął systematycznie publikować dorobek naukowy swojego życia, między innymi pracę o wielkich majątkach na Dolnych Łużycach⁹, pracę o Łużyczanach w majątku Żary¹⁰, źródła do historii Dolnych Łużyc do 1400 roku¹¹, a także trzy części źródeł do historii Dolnych Łużyc¹². W 1979 roku został opublikowany w Marburgu dwutomowy leksykon historyczny miejscowości na Dolnych Łużycach, stanowiący cenną pomoc naukową¹³.

Dla uzupełnienia obrazu najważniejszych prac naukowych Rudolfa Lehmann należy ponownie podkreślić ich wartość opartą na obszernej archiwal-

teldeutsche Forschungen" 2).

⁶ *Quellen zur Lage der Privatbauern in der Niederlausitz im Zeitalter des Absolutismus*, Berlin 1957 (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Schriften des Instituts für Geschichte, Reihe 2, Landesgeschichte, t. 2).

⁷ Arbeitsgemeinschaft für geschichtliche Landeskunde am Landesarchiv Lübben.

⁸ *Geschichte des Markgraftums Niederlausitz*, Dresden 1937; *Geschichte der Niederlausitz*, Berlin 1963.

⁹ *Die Herrschaften in der Niederlausitz*, Köln 1966.

¹⁰ *Das Sorbentum in der Herrschaft Sorau mit einer Bevölkerungskarte die Zeit um 1381*, „Jahrbuch für die Geschichte Mittel- und Ostdeutschlands”, t. 15, 1966, s. 1–40.

¹¹ *Urkundeninventar zur Geschichte der Niederlausitz bis 1400*, Köln 1968 („Mitteldeutsche Forschungen” 55).

¹² *Quellen zur Geschichte der Niederlausitz*, t. 1, Köln 1972, t. 2, Köln 1976, t. 3, Köln 1978 („Mitteldeutsche Forschungen” 68).

¹³ *Historisches Ortslexikon für die Niederlausitz*, t. 1, 2, Marburg 1979.

nej bazie danych, podejmowanie przez Lehmana zupełnie nowych tematów oraz opracowanie historii i leksykonu miejscowości Dolnych Łużyc. Dokonaniami swego życia zapracował sobie na trwałe miejsce w historii regionu¹⁴.

Irena Sochacka

Józef Wojciech Leszczyński (1930–1975)

„W społeczności uniwersyteckiej cieszył się ogromnym autorytetem jako człowiek i jako uczoney. Jednak obca Mu była posągowa powaga, jaką nieraz przypisuje się uczonym. Mimo że przez większość swego życia poważnie chorował, że nader często dniem i nocą znosił ciężkie katusze z powodu bólu fizycznego [...], wyróżniał się wyjątkową pogodą ducha, ujmującą radością promieniującą na otoczenie” – wspomina jego przyjaciel, historyk z Uniwersytetu Wrocławskiego prof. Mieczysław Pater.

Józef Leszczyński żył zaledwie 45 lat. Pozostawił niebywały dorobek naukowy, obejmujący ponad dwieście prac, a co istotniejsze – trwale wpisany do historiografii czasów nowożytnych Polski, Czech i Niemiec, a szczególnie Śląska i Łużyc.

Urodził się 3 sierpnia 1930 r. w Komarnie koło Lwowa, w rodzinie szewca, która z końcem wojny przeniosła się do Krosna. Tam ukończył szkołę średnią, po czym podjął studia historyczne we Wrocławiu. Pracę magisterską na temat powstania Bohdana Chmielnickiego napisaną pod kierunkiem prof. Józefa Gierowskiego obronił na początku 1954 r. Objął wówczas stanowisko asystenta w Zakładzie Historii Śląska IH PAN we Wrocławiu (1954–1961), a w 1957 r. również w Katedrze Historii Polski i Powszechnej XVI–XVIII w. Uniwersytetu Wrocławskiego. W 1959 r. przedstawił wysoko ocenioną dysertację doktorską *Ruchy chłopskie na Pogórzu Sudeckim w drugiej połowie XVII w.* (wyd. Wrocław 1961). Cztery lata później, jako adiunkt, habilitował się na podstawie rozprawy *Stany Górnych Łużyc w latach 1635–1697* (Wrocław 1963). Od 1964 r. kierował Zakładem Słowiańszczyzny Zachodniej Czasów Nowożytnych Uniwersytetu Wrocławskiego i był prodziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego ds. studiów zaocznych.

¹⁴Bibliografia prac Rudolfa Lehmana opracowana przez M. Gockela i A. Michel obejmuje 377 pozycji; pomijam liczne wymienione recenzje, ([w:] *Sonderdruck aus Blätter für deutsche Landesgeschichte*, t. 120, 1984, s. 473–495). Fakty z życia R. Lehmana podaje za H. D. Krausch, *Ein Leben für die Niederlausitz*, „Niederlausitzer Studien” z. 26, s. 5–12.

W styczniu 1972 r. otrzymał nominację profesorską, a we wrześniu stanowisko dyrektora Instytutu Historii.

W twórczości naukowej J. Leszczyńskiego przeważały prace dotyczące problematyki społecznej i gospodarczej XVI–XVIII w., a zwłaszcza struktury społeczeństwa na Śląsku i Górnych Łużycach. Zainicjował je badaniami ruchów społecznych i stosunków na wsi śląskiej (m.in. praca doktorska) i łużyckiej (*Der Klassenkampf der Oberlausitzer Bauern in der Jahren 1635–1720*, Bautzen 1964). Analizując obszerny, dotąd nieznanany bądź mało wykorzystany materiał źródłowy z archiwów (głównie śląskich, czeskich i łużyckich), dowiódł, iż główną siłą napędową antyfeudalnych wystąpień w drugiej połowie XVII w. byli średnio zamożni śląscy chłopci i zagrodnicy, a nie — jak dotychczas sądzono — biedota wiejska. Pomocne i prowadzące także do innych zbieżnych wniosków okazały się jego badania nad ruchami chłopskimi na Morawach i w Czechach oraz nad zbiegostwem chłopów ze Śląska do północnych Czech. Zagadnienia te znalazły syntetyczne ujęcie w napisanych przez Leszczyńskiego rozdziałach zbiorowej *Historii Śląska* (Wrocław 1963) i *Historii chłopów polskich* (Warszawa 1970).

Zgłębiając dzieje Łużyc, którymi ówczesni polscy historycy na ogół się nie zajmowali, brał na warsztat tematy prawie nie tknięte przez historiografię. Poza sprawami społeczno-gospodarczymi i funkcjonowania instytucji stanowych (wspomniane dwie monografie) w licznych artykułach i rozprawach poruszał również kwestie polityczne (studium o Łużycach w pierwszych latach wielkiej wojny północnej) i wyznaniowe (*Kościół katolicki w Górnych Łużycach na początku panowania saskiego*).

Mimo że problematyka demograficzna pozostawała poza głównym nurtem zainteresowań J. Leszczyńskiego, jego prace wpłynęły na ożywienie w latach sześćdziesiątych badań demograficznych nad ludnością wiejską, a w historiografii śląskiej dotyczącej drugiej połowy XVII w. miały charakter pionierski. Obok fragmentów zawartych w różnych opracowaniach, demografii historycznej poświęcił dwa artykuły w „Sobótce”: *Struktura społeczna i stosunki demograficzne na wsi kłodzkiej w XVII wieku* (1960, nr 4) i *Nowe dane do stosunków demograficznych na Dolnym Śląsku na przełomie XVII i XVIII w.* (1964, nr 1/2), w których zajął się zagadnieniem dzietności i wielkości rodzin chłopskich. Efektem tych dociekań było m.in. ustalenie wyższej niż dotąd zakładano średniej liczby osób przypadających na jedno gospodarstwo (5,9), pozwalające podwyższyć mnożnik z 5 na 6 dla chłopskiej rodziny. Określenie „możliwie dokładnych wskaźników demograficznych [...] pochodzących z różnych części Śląska i reprezentujących różne typy własności ziemskiej, stworzyło — jak podkreśla historyk prof. Zbigniew Kwaśny — dobrą podstawę do podjęcia nowej próby obliczenia ludności Śląska w okresie późnego feudalizmu”.

O rozwoju zainteresowań naukowych J. Leszczyńskiego świadczą jego kolejne, solidnie udokumentowane źródłowo publikacje o dziejach parlamentaryzmu w Rzeczypospolitej i stosunkach międzynarodowych w Europie Środkowej, uwieńczone monografią *Władysław IV a Śląsk w latach 1644–1648* (Wrocław 1969) i artykułami o unii personalnej polsko-saskiej.

Był współwydawcą źródeł do dziejów wsi śląskiej, współautorem kilku monografii miast śląskich i podręczników historii dla szkół średnich, współredaktorem wydawnictw zbiorowych, autorem biogramów w *Polskim słowniku biograficznym* oraz około stu recenzji prac historyków (m.in. czeskich, słowackich, łużyckich, niemieckich, rosyjskich i francuskich).

Pracę naukowo-dydaktyczną godził przez dwadzieścia lat z czynnościami redakcyjnymi w „Śląskim Kwartalniku Historycznym Sobótka”, kierując tym pismem po śmierci prof. Ewy Maleczyńskiej. Działał we Wrocławskim Towarzystwie Miłośników Historii i Wrocławskim Towarzystwie Naukowym. Był honorowym członkiem Towarzystwa Historyków NRD i wolnym współpracownikiem Łużyckiego Instytutu Ludoznawczego (obecnie Instytut Serbski) w Budziszynie, ale oferowanej mu dyrektury tej placówki nie przyjął. Jako zapalony kolekcjoner udzielał się w środowisku filatelistów, zamieszczał artykuły we „Wrocławskich Wiadomościach Filatelistycznych” i pełnił funkcję ich redaktora. Najbardziej jednak cenił — wspomina jego uczeń, a potem kolega, prof. Krystyn Matwijowski — „zaufanie i autorytet, jakie udało mu się osiągnąć w środowisku i wysokie uznanie fachowców dla Jego dorobku naukowego”. Wypromował kilku doktorów i kilkudziesięciu magistrów, ale nie zdążył stworzyć własnej szkoły.

Zmarł 12 maja 1975 r. we Wrocławiu. Dla uczczenia pamięci Profesora, z inicjatywy przyjaciół i współpracowników, a pod auspicjami Wrocławskiego Towarzystwa Miłośników Historii i kwartalnika „Sobótka”, w 1977 r. została ustanowiona nagroda im. Józefa Leszczyńskiego (przyznawana co dwa lata, po raz pierwszy w 1978 r.) dla autorów najlepszych prac magisterskich z nowożytnej historii Polski i powszechnej.

Bibliografia

- BARANOWSKI M., Józef Leszczyński, [w:] Słownik historyków polskich, Warszawa 1994, s. 296.
- CZAPLIŃSKI W., Wspomnienie o Józefie Wojciechu Leszczyńskim (3 VIII 1930 – 12 V 1975), „Kwartalnik Historyczny” 1975, nr 4, s. 916–918.
- GIEROWSKI J.A., Józef Leszczyński jako historyk, „Sobótka” 1976, nr 2, s. 169–184.

- HECK R., Józef Leszczyński (3 VIII 1930 – 12 V 1975), „Sobótka” 1975, nr 3, s. 431–433.
- JÓZEF Leszczyński jako uczoney i nauczyciel, red. K. Matwijowski, Wrocław 1993, ss. 144, bibliografia prac... (1953–1977).
- JÓZEF Leszczyński (3 VIII 1930 – 12 V 1975), „Kwartalnik Opolski” 1975, nr 4, s. 5–6.
- JÓZEF Leszczyński (1930–1975), „Acta Poloniae Historica” t. 35, 1977, s. 311–312.
- JÓZEF Leszczyński (1930–1975), „Wrocławskie Wiadomości Filatelistyczne” 1976, nr 1, s. 3.
- MATWIJOWSKI K., Józef Leszczyński, „Słowo Polskie” z 28 VIII 1990.
- , Wspomnienie o ś.p. Profesorze Józefie Leszczyńskim (w 60 rocznicę urodzin i 15 rocznicę śmierci), „Sobótka” 1990, nr 3, s. 392–394.
- , Uzupełnienie do bibliografii prac prof. dr. J. Leszczyńskiego. . . , „Sobótka” 1990, nr 3, s. 394–396.
- MĚTŠK F., Zum Tode von Professor Dr. Józef Leszczyński (1930–1975), „Lětopis”, seria B, nr 22, 1975, sv. 2, s. 230–231.
- NOVOTNY P., Prof. dr hab. Józef Leszczyński, „Rozhled” 1975, nr 7, s. 279–280.
- PATER M., Wspomnienie o Profesorze Józefie Leszczyńskim, „Wiadomości” 1975, nr 25, s. 8.
- REGULAMIN nagrody im. Józefa Leszczyńskiego, „Sobótka” 1977, nr 2, s. 285–286.
- ROK B., Bibliografia prac Józefa Leszczyńskiego za lata 1954–1975, „Sobótka” 1976, nr 2, s. 151–167.
- ŠMERDA M., Prof. dr Józef Leszczyński zemřel, „Slezský Sbornik” 1976, nr 1, s. 79–80.

Wiesław Pyżewicz